

บทที่ ๔

การประยุกต์ขันติและโสรจจะเพื่อแก้ปัญหา

ของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยได้เสนอการวิเคราะห์ความสำคัญของขันติและโสรจจะเพื่อแก้ปัญหาการคบมิตรของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ ๓ หัวข้อย่อยดังนี้ ๑. แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ๒. แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาเรื่องของการใช้สารเสพติด ๓. แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาการก่ออาชญากรรมและการ

๔.๑ การนำหลักขันติและโสรจจะไปใช้ในสังคมไทย

พฤติกรรมที่เป็นความรุนแรงของวัยรุ่นที่แสดงออกต่อตนเองและสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในและภายนอก ที่ผลักดันให้เกิดแรงขับเคลื่อนที่อยู่เหนือภาวะ ความถูกต้องทางศีลธรรม โดยเฉพาะปัจจัยภายในที่เป็นตัวต้นเหตุ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ปราศจากปัญหาเป็นตัวควบคุม ส่วนปัจจัยภายนอกที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ถ้าจะกล่าวถึงโครงสร้างทางสังคมก็เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังความเจริญด้านเศรษฐกิจมากเกินไป ทำให้คนในสังคมแสวงหาความอยู่รอดทางกายภาพมากกว่าสถานะทางจิต ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาเรื่องค่านิยม ยาเสพติด อาชญากรรมทางเพศ และการกระทำความรุนแรง ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดจากความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้มนุษย์แสวงหาความสุขทางกายจนนำมาสู่การขาดดุลความสุขทางจิตใจ

แนวทางการแก้ความรุนแรงของวัยรุ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันต่างๆ ในสังคมต้องกลับมาดูพื้นฐานทางโครงสร้างการอบรมเลี้ยงดู การให้การศึกษา การสร้างกิจกรรมพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้ครบวงจร เป็นการรวบรวมหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นองคาพยพ ทำงานเป็นทีมครอบคลุมทั่วประเทศ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมมนุษย์ ที่เป็นแหล่งหล่อหลอมทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่าของสังคม ประเทศชาติต่อไป เพราะฉะนั้นผู้ปกครอง ต้องให้การศึกษอบรมสั่งสอน และส่งเสริมให้วัยรุ่นได้แสดงออกทางศีลธรรมที่ถูกต้องและส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มาก เพื่อสร้างทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการอบรมสั่งสอน เพื่อให้วัยรุ่นสร้างจิตเมตตาเกิดขึ้นในสภาวะของจิตใจได้ด้วยตนเอง สถาบันทางสังคมต้องสร้างความร่วมมือการให้โอกาสแก่วัยรุ่นได้พัฒนาสติปัญญาได้ตามศักยภาพของตน การดำเนินชีวิตอยู่ด้วยอุดมคติที่ประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติในปัจจุบันและอนาคต

ในชีวิตประจำวัน ผู้คนต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งถูกใจและไม่ถูกใจ บางครั้งทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ในสิ่งนั้น ๆ มีการกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน อาจพัฒนาไปสู่ความรุนแรงมากขึ้น

เรื่อย ๆ หากผู้ใดไม่มีความอดทนอดกลั้นอารมณ์เหล่านั้นไว้ เพื่อจะลดปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้นให้เบาบางหรือไม่เกิดขึ้นเลย ผู้ใดจะต้องนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต โดยปฏิบัติให้เป็นปกติวิสัย หลักธรรมนั้นคือ ขันติธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่สามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ในมนุษยชาติ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน ทุกคนควรเจริญหรือกำหนดพัฒนาขันติธรรมให้ยิ่งๆขึ้นไป

ความอดทนนั้นจำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมหรือวิริยะในการเพียรที่ท้อแท้จึงเกิดผลได้ เช่น ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรมเข้าถึงกุศลธรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร^๑ เพื่อละอกุศลธรรมเข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมอยู่นี้เรียกว่า วิริยนิทรีย^๒ ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรมเข้าถึงกุศลธรรม มีสภาพแห่งความเข้มแข็ง ความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม หรือเป็นสภาพที่มีการประครองความเพียรทางกายและใจไว้หรือมีกำลังของความเพียรอยู่

ขันติกับโสรจจะ ทั้ง ๒ นี้ เป็นธรรมที่มักจะไปด้วยกันเสมอ รวมกันแล้วเรียกว่า “ธรรมอันทำให้งาม” ผู้ใดมีแล้วเรียกว่าเป็นคนงาม คนงามในที่นี้หมายถึงงามในความประพฤติทั้งทางกาย วาจา และใจ โสรจจะนั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งที่เสริมให้ขันติมีความงามพร้อม ทำคนให้งามได้ คนที่ประณีตรักสวยรักงาม จะทำอะไรก็ละมุนละไม อ่อนหวาน นุ่มนวล ย่อมเป็นที่งามตาแก่ผู้ทั้พบ

การเจริญขันติและโสรจจะต้องมาคู่กัน จึงจะเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า งามทั้งภายนอก ภายใน คือ ดีทั้งกายและงามทั้งใจ ซึ่งทุกคนสามารถเจริญให้เกิดขึ้นได้กับชีวิตของตนเองได้อย่างแน่นอน โดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยอื่นมาเสริมสร้าง เพียงปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักพุทธธรรมอย่างเคร่งครัด ย่อมเกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง และยังส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้อีกทางหนึ่งด้วย เพราะขันติและโสรจจะ เป็นธรรมที่ทำแล้ว สร้างคนนั้นให้งาม ให้เป็นคนดี เป็นที่ต้องการของสังคมโลก

บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การพัฒนาตนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้

๑.๑ เป็นการเตรียมตน ให้พร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลาย ได้ด้วยความรู้สึที่ดีต่อตนเอง

๑.๒ เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ

๑.๓ เป็นการวางแผนทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ

๑.๔ ส่งเสริมความรู้สึในคุณค่าแห่งตนให้สูงขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนได้เต็มศักยภาพ

๒. ความสำคัญต่อบุคคลอื่น

^๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ในที่นี้หมายถึง ประครองความเพียรทางกายและใจไว้

^๒ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๗๙/๒๘๘.

เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาในบุคคลหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเอง จึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัวและเพื่อนในที่ทำงาน สามารถเป็นตัวอย่างหรือเป็นที่อ้างอิงให้เกิดการพัฒนาในคนอื่นต่อไป เป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัว และการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๓. ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม

ภารกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคม ต้องรับผิดชอบ ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนาและปรับปรุงตนเอง ให้ทันต่อพัฒนาการของรูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี หรือวิธีคิดและทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพของผลผลิต ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพกับสังคมอื่นได้สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมได้

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) ได้เสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า “รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน” ไว้ ๗ ประการ ดังนี้

๑. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคนิสัยและข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตทา)

๒. รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่าง ๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

๓. ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะสร้างสรรค์กิจการงานใหม่ ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา)

๔. มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้ จะมีความงอกงามถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนถึงพร้อม (อัตตสัมปทา)

๕. ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญางอกงามขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิฏฐิสัมปทา)

๖. การมีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปปมาทสัมปทา)

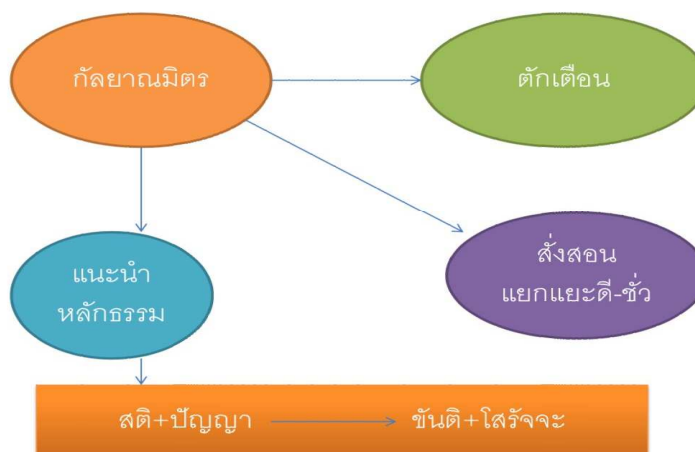
๗. รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสมนสิการ (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

การพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ ทำใจให้สงบ บริสุทธิ์ โดยการทำสมาธิ หรือวิปัสสนา^๓

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ก่อนที่จะทำให้วัยรุ่นได้รู้จักขันติและโสรจจะ จะต้องสอนให้วัยรุ่นรู้จักการมีสติสัมปชัญญะก่อน ขันติและโสรจจะจึงจะเกิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาหรือป้องกันเรื่องไม่ดีที่จะ

^๓ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมะอินทรี, ๒๕๕๗), หน้า ๓๕.

เกิดแก่วัยรุ่นได้ และในตัวเอง กัลยาณมิตรมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการให้คำแนะนำ สั่งสอน และตักเตือนแก่วัยรุ่น ผู้วิจัยประมวลข้อธรรมได้ตามแผนภูมิรูปภาพดังนี้

๔.๑.๑ แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

กระแสการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติได้เข้ามาสู่สังคมไทยโดยเฉพาะทางสื่ออินเทอร์เน็ตทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ และค่านิยมจากเดิมที่สังคมไทยเป็น “สังคมประเพณี” คือเป็นสังคมที่คนส่วนมากต้องเชื่อฟังและทำตามสิ่งที่จารีตและประเพณีที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น การเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นเกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม วัยรุ่นจะได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้เรื่องเพศที่ติงามของสังคมผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม คือ “การให้คุณค่าและความสำคัญกับการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายภายใต้บริบทการแต่งงานเท่านั้น โดยความสัมพันธ์ทางเพศที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์หรือการมีลูกเท่านั้น” ทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างมายาคติและอคติมาจนถึงปัจจุบัน และหากใครมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบอื่น ๆ ที่ผิดไปจากนี้ก็จะถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ ผิดศีลธรรม และสมควรถูกลงโทษจากสังคม ด้วยเหตุนี้วัยรุ่นยุคปัจจุบันจึงกล้าถอนตัวออกจากข้อผูกมัดทางสังคมเดิม ๆ ที่กำกับและควบคุมการแสดงออกทางเพศเอาไว้ วัยรุ่นกล้าแสดงออกทางเพศมากขึ้น อาทิ พฤติกรรมการจับมือถือแขน การกอดจูบกันในที่สาธารณะ การมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อย การมีเพศสัมพันธ์ชั่วข้ามคืน การเปลี่ยนคู่นอนบ่อย การมีคู่นอนหลายคน การแลกเปลี่ยนคู่นอน การมีคู่นอนในเวลาเดียวกันครั้งละหลายคน การรุมโทรม การข่มขืน การใช้สารเสพติดร่วมกับการมีเพศสัมพันธ์ รวมไปถึงการขายบริการทางเพศ และการ

ที่วัยรุ่นกล้าแสดงออกทางพฤติกรรมทางเพศเหล่านั้น อาจก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ปัญหาการทำแท้ง และปัญหาการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ในสถานการณ์ปัจจุบันวัยรุ่นเริ่มมีเพศสัมพันธ์กันง่ายขึ้น ขาดความยับยั้งชั่งใจ มีสื่อล่อแหลมมากมาย

ให้ได้เสียสละลามก ขาดผู้ให้คำแนะนำ เพราะเพื่อนด้วยกันซึ่งอยู่ในวัยเดียวกันก็มีความรู้สึกความต้องการไปในทางเดียวกัน เมื่อเพื่อนในกลุ่มคนใดคนหนึ่งชวนก็มักจะไปตามกัน ไม่มีใครดักเตือนกัน และมักแอบครูบาอาจารย์ ผู้ปกครองไปมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มหรือเพื่อนร่วมห้อง ซึ่งอาจจะเป็นแผนกัน เกิดการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

ดร.บุญเลิศ โอธสุ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าการอดทนอดกลั้นต่อกิเลสที่เกิดขึ้นในใจ ความรักความใคร่ต้องมีความระงับซึ่งใจตัวเอง เช่น เวลาความรักเกิดขึ้นอยากจะรักคนนี้จะรักคนนั้น อยากจะมีเพศสัมพันธ์ ต้องมีความระงับยับยั้งซึ่งใจ (ขันติภายใน)^๔ ถ้าวัยรุ่นใช้ความอดทนอย่างยิ่งยวดในการดำเนินชีวิต มีความเข้มแข็งทางจิตใจ อดทนต่ออำนาจใฝ่ต่ำได้ เมื่อมีความอดทนแล้ว ก็ต้องพยายามสงบใจ ทำใจให้เย็นลงด้วยอุบายอันชอบ เมื่อใจสงบแล้ว กิริยาวาจาที่แสดงออกมาก็จะสงบเสงี่ยมเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ความงามทุกส่วนของตนที่เคยมีอยู่ก็จะไม่เสื่อม จะคงงามอยู่และคงชนะใจตนเองได้ ถ้าวัยรุ่นเหล่านี้ได้รับคำแนะนำตักเตือนจากภักษามิตรซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย ให้รู้จักอดทนเพื่อให้ต่อสู้กับอารมณ์ความต้องการอยากลองมีเพศสัมพันธ์ ให้นึกถึงอนาคตของเพื่อนด้วยกัน ชักชวนกันเล่าเรียน ประพฤติแต่ในทางที่ดีที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของตนที่ยังไม่พร้อมในการรับผิดชอบ หากมีความผิดพลาดในชีวิตเกิดขึ้น เพราะวัยรุ่นผู้หญิงมีความเสี่ยงสูงที่จะตั้งครรภ์ ในขณะที่ยังเรียนไม่จบ และถ้าหากมีเพศสัมพันธ์กันไปแล้ว มีการตั้งครรภ์เกิดขึ้น วัยรุ่นหลายคนก็นิยมไปทำแท้งซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดศีลข้อที่ ๑ วัยรุ่นหลายคนต้องออกจากโรงเรียนไปเมื่อตั้งครรภ์ หมดอนาคตทางการศึกษาเพราะไม่สามารถทนอุ้มท้องไปเรียนต่อไปได้ เพราะความผิดพลาดแค่อารมณ์ชั่ววูบ

ถ้าหากวัยรุ่นเหล่านี้มีภักษามิตรที่ดี มีเมตตาปรารถนาเห็นเพื่อนมีชีวิตที่ดีคอยตักเตือนช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเพื่อน มีความกรุณาตักเตือนก็สามารถช่วยยับยั้งการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นได้ระดับหนึ่ง เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาป้องกัน หรือบางคนที่มีเพื่อนมีเพศสัมพันธ์แล้วมีการป้องกันที่ดีอาจจะไม่ตั้งครรภ์ แต่ก็ถือว่าได้เสียพรหมจรรย์ไปแล้ว ถ้าพ่อแม่ครูบาอาจารย์รู้ทุกคนก็จะเสียใจมีความรู้สึกเสียตายอนาคตของลูกและนักเรียนที่อยู่ในการปกครองของตนเอง ถ้าบังเอิญว่าเด็กวัยรุ่นผู้หญิงหนึ่งคนที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรอยู่ร่วมกลุ่มกับเพื่อนที่มีนิสัยรักการเรียน ไม่ชอบประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง ถ้าเพื่อนในกลุ่มรู้มีการตักเตือนแล้ว แต่ยังกระทำผิด ก็อาจจะเป็นที่รังเกียจของเพื่อนในกลุ่มก็เป็นได้แต่มิตรที่ดีก็ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามทุกข์ยาก ควรพูดจาใจปลอบโยน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันคอยเตือนสติให้เพื่อนมีขันติต่อไปในการใช้ชีวิต

ดังนั้นเพื่อการดำรงตนให้เป็นที่รักของเพื่อนของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ วัยรุ่นควรที่รักษาวลสงวนตัว โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ควรคบเพื่อนที่มีความประพฤติไม่ดี ไม่ควรไปไหนตามลำพังกับผู้ชายสองต่อสอง หรือแม้แต่ไปเป็นกลุ่ม ก็ไม่ควรไปกับกลุ่มที่มีความประพฤติเล่อแหลมไปในทางเสเพลลามก เพื่อเป็นการรักษาเกียรติของตนเองและวงศ์ตระกูลรวมถึงสถาบันที่กำลังศึกษา และถ้าวัยรุ่นมีความอดทนพอที่จะรอให้จบการศึกษามีงานมีการทำก่อน ในอนาคตก็อาจจะได้พบเจอคนที่ดีกว่ามาเป็นคู่ครอง ทำให้มีเกียรติในสังคมเชิดหน้าชูตาวงศ์ตระกูล เป็นความมั่งคั่งในชีวิตที่ผู้หญิงส่วนมากต้องการและคาดหวังแต่ต้องเกิดจากการมีขันติตลอดช่วงที่เป็นวัยรุ่น

^๔ สัมภาษณ์ ดร.บุญเลิศ โอธสุ, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๑.๒ แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาเรื่องของการใช้สารเสพติด

วัยรุ่นและเยาวชนเป็นวัยที่อยากเห็น อยากลอง การค้นหาสิ่งใหม่ ๆ การค้นหาความเป็นตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามในวัยนี้ก็มีสิ่งที่จะต้องเฝ้าระวัง เพราะการคิดวิเคราะห์ การยับยั้งชั่งใจ การใช้ดุลยพินิจ ต่างๆที่อาจจะไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องมาจากพัฒนาการของสมองด้านการบริหารจัดการจะยังไม่สมบูรณ์ตามวัยเหมือนผู้ใหญ่ จึงถือเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญต่อการนำไปสู่การติดสารเสพติด โดยจุดเริ่มต้นก็คือ การเริ่มลองเพราะอยากรู้อยากเห็น ตลอดจนใช้เป็นครั้งคราว เรียนรู้ว่าหากใช้ปริมาณมากขึ้นก็จะได้รับผลความรู้สึกความสุขมากขึ้น จึงใช้สม่ำเสมออย่างพร่ำเพรื่อ เพื่อให้สารสื่อประสาทและวงจรความสุขทำงานเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการปรับตัวของสมอง จนเกิดการติดยา และผลจากการใช้สารมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้สมองถูกทำลาย มีการเปลี่ยนแปลงระดับสารเคมีในสมอง จนเกิดอาการและความผิดปกติทางจิตต่าง ๆ ตามมาได้

พฤติกรรมการใช้สารเสพติดในหมู่วัยรุ่นนั้น มักเกิดจากการอยากลองบ้าง เพื่อนชักชวนให้ลองบ้าง เนื่องจากคบเพื่อนที่ไม่ดี วัยรุ่นบางคนเป็นเด็กดี แต่เมื่อคบกับกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมไม่ดี เมื่อถูกชักชวนก็ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน เพราะกลัวเพื่อนในกลุ่มจะไม่คบ การที่เด็กและเยาวชนไทย รู้ถึงโทษภัยของยาเสพติด แต่ไม่ทดลองเสพ ย่อมเป็นเกราะป้องกันตัวเองได้เป็นอย่างดี สำหรับแนวทางสังเกตลูกหลานว่าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ นั้นสังเกตได้จากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของพวกเขา เช่น ใช้เงินสิ้นเปลืองผิดปกติอย่างเห็นได้ชัด สุขภาพร่างกายซูบผอมหรือมีความผิดปกติ อยู่นิ่งง่าย อารมณ์แปรปรวน เอาแต่ใจ เริ่มมีนิสัยโกหก ลักขโมย หรือชอบเก็บตัว ไม่สูงส่งกับใคร ขาดความรับผิดชอบ ไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว พบอุปกรณ์การเสพ เช่น กระดาสฟรอยด์ ไฟแช็ค ติดต่อกับคนแปลกหน้า เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงข้อสังเกตเท่านั้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ ความรักความผูกพันในครอบครัว ถ้าเป็นไปด้วยดี ครอบครัวมีความใกล้ชิด เข้าอกเข้าใจกัน ย่อมเป็น “วัคซีนใจ” สำคัญสำหรับเด็ก ๆ

ร.ต.อ.หญิง นฤมล กิตติบดินทร์ รอง สว.กก.๒ บก.ตม.๑ แนะนำไว้ว่า เมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้วก็ต้องมีการแก้ไข ในการแก้ไขปัญหาวัยรุ่นเป็นเรื่องยาก เพราะเนื่องจากวัยรุ่นมีความคิดเป็นของตัวเองมากขึ้น ดังนั้น การแก้ต้องแก้จากครอบครัวและผู้ใกล้ชิด ในการโน้มน้าวจิตใจ ให้มีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ สอนให้เขารู้จักเหตุผลว่าทำไมถึงได้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้กับเรา อาจเกิดการต่อต้านจากวัยรุ่น เราต้องเห็นตามเขาบ้าง ค่อย ๆ ดึงความรู้สึกของเขาให้มาทางเรา ยึดหยุ่นคำพูดกับเขา ใช้หลักธรรมขันติและโสรจจะเข้ามาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา คำพูดอย่างเดียวอาจทำให้เขาไม่เข้าใจ ต้องแสดงให้เห็นด้วยว่าความอดทนต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และเมื่อเราผ่านความอดทนได้แล้ว ผลที่ได้คือความดีงามที่เราได้รับความภาคภูมิใจในตัวเองและจากผู้อื่น ต้องใช้เวลาในการแก้ปัญหา ค่อย ๆ ให้เห็นตัวอย่างไปเรื่อย ๆ และเมื่อเขาทำได้ในเรื่องความอดทน แม้เป็นเรื่องเล็กน้อย เราต้องชมเชยเขาให้เขาเกิดความภูมิใจในตัวเอง และความอดทนนั้นจะค่อย ๆ เติบโตขึ้นในตัวของเขาขึ้นไปเรื่อย ๆ แม้เป็นเรื่องที่ทำยากแต่ครอบครัวและคนใกล้ชิดต้องมีความพยายามให้เขาเห็นสิ่งที่ดีงามจากการทำความอดทนนั้น^๕

^๕ สัมภาษณ์ ร.ต.อ.หญิง นฤมล กิตติบดินทร์, รอง สว.กก.๒ บก.ตม.๑, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

การที่ได้ก๊วยรุ่นที่มีความประพุดดี แต่เป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เนื่องจากขาด กลยาณมิตรที่ดีที่คอยแนะนำ ตักเตือน จึงถูกเพื่อนที่ไม่ดีชักชวนไปในทางเสื่อมเสียได้ง่าย แต่ถ้าได้ มิตรที่ดีที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำด้วยปิยวาจา ชี้ให้เห็นโทษของการเสพและคุณของการไม่เสพได้ คอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเพื่อนแทนครูบาอาจารย์ ผู้ปกครองคอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา เข้าใจสภาวะอารมณ์และความต้องการของวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังอยากรลองในสิ่งที่ท้าทายชีวิต วัยรุ่น หลายคนอาจจะมึสติ สัมผัสญะพอที่จะหักห้ามใจใคร่ครวญว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ดีต่อชีวิตตนเองทั้งต่อ ปัจจุบันในขณะที่ยังเป็นนักเรียน นักศึกษารวมไปถึงอนาคตที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ไม่เคยมีประวัติที่ต่าง พร้อยในวัยเรียน ทั้งวัยรุ่นหญิงวัยรุ่นชาย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ได้ฝึกความอดทน ผ่านสิ่งต่างๆที่มายั่ว ยุ มิภูมิต้านทานทางใจต่อแรงเสียดทาน ชีวิตของวัยรุ่นทั้งหลายจะเป็นชีวิตผู้ใหญ่ที่มีอนาคตสดใส มี สิ่งดีๆงานดีให้เลือกมากมาย มากกว่าที่จะใช้ชีวิตอย่างคนติดยา หมดอนาคต ไร้ที่พึ่ง เป็นคนที่สังคม รังเกียจ

ดังนั้น การคบเพื่อนที่ดี มีกลยาณมิตรที่ดีเป็นส่วนสนับสนุนที่คอยเตือนสติ ทำให้วัยรุ่น สามารถมีขั้นตติผ่านช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตไปได้

๔.๑.๓ แนวทางการใช้ขันติและโสรจจะกับปัญหาการก่ออาชญากรรมและการกระทำ ผิดกฎหมายในวัยรุ่น

สำหรับประเทศไทย ปัญหาการก่ออาชญากรรมมีมาอย่างต่อเนื่องโดยมีปัจจัยแตกต่างกัน เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม ทางตะวันตก

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของเด็กและเยาวชน จึงมีความสำคัญต่อเด็กและ เยาวชนมากที่สุด ซึ่งประเทศไทยนั้นเดิมลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเกษตรกรรมซึ่งจะอยู่ รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา บิดา มารดา บุตร หลาน สามารถช่วยกัน ดูแล อบรม สั่งสอนในสิ่งที่ได้ ต่อมาสภาพสังคมเปลี่ยนไป เป็นสังคมอุตสาหกรรมซึ่งเน้นความเจริญ ทางด้านวัตถุ และสภาพครอบครัวแตกแยกออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เป็นเหตุให้บิดา มารดา ผู้ปกครองไม่มีเวลาที่จะพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจให้กับตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานในการอบรมสั่ง สอนบุตรหลานของตนให้เป็นคนดี อยู่ในศีลธรรม มีพัฒนาการด้านจิตใจที่ดีตามไปด้วย เพราะต่างต้อง ช่วยกันแสวงหารายได้มาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันซึ่งนับวัน รายจ่ายเหล่านี้จะทวีขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเจริญทางด้านวัตถุ เมื่อวัยรุ่นเหล่านั้นไม่มีคนที่มาดูแล เอาใจใส่สั่งสอนอบรมในแนวทางที่ถูกต้อง ขาดความอบอุ่นและการเรียนรู้และพัฒนาทางจิตใจที่ดี จึง ต่างมุ่งไปคบหาเพื่อนในวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันซึ่งมีเวลาให้มากกว่า โอกาสที่จะชักจูงกันไป กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่สมควร หรือกระทำความผิดก็จะมีมากและทวีความรุนแรงขึ้น

ปัญหาการกระทำความผิดของวัยรุ่นส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ทำให้วัยรุ่นเหล่านี้ไม่ สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพอันเป็นกำลังของประเทศชาติต่อไป การแก้ปัญหาวัยรุ่นจึงเป็น การป้องกันและพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ เพื่อมิให้เกิดปัญหามากขึ้นกว่าเดิม และหาก สามารถวัยรุ่นได้ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศไปด้วย

นอกจากนี้อีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการก่ออาชญากรรมและการกระทำผิด กฎหมายในวัยรุ่นเกิดจากการขาดการรู้จักควบคุมตนเอง ไม่มีการข่มใจเมื่อเกิดความโกรธ มีความคิด

ที่จะปองร้ายกัน เพื่อนชักชวนไปในทางสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสังคม ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นน่าจะมองเห็นว่าเป็นเรื่องทำหยาบ สนุกสนาน ซึ่งส่วนมากวัยรุ่นเหล่านี้มักมาจากครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น บ้านแตก ขาดการอบรม เกิดการเห็นผิด ใช้ความสามัคคีไปในทางที่ผิด

ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย แนะนำว่าการแก้ปัญหาวัยรุ่นด้วยหลักธรรมขันติและโสรจจะ ด้วยการสอนให้วัยรุ่นมีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ ไม่ให้ใจร้อน ยับยั้งความโกรธ ถึงจะโกรธก็ไม่แสดงออกด้วยการตีกัน ทำร้ายร่างกายกัน มีสติในการดำเนินชีวิต ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องขันติความอดทน และสติปัญญา ความอดกลั้น ตามธรรมด้าวรุ่น ถ้าเป็นวัยรุ่นต่างถิ่นไม่ใช่พวกตนเอง จะมีการเข่นกัน หรือมองหน้ากัน ก็จะนำไปสู่ความไม่พอใจ ถ้าวัยรุ่นได้ใช้หลักธรรมคือขันติและโสรจจะ ความสงบ ไม่แสดงอาการจะทำให้วัยรุ่นไม่ตีกันไม่ชกกัน สังคมจะเกิดความสงบ^๖ การที่วัยรุ่นจะเกิดขันติและโสรจจะในการดำรงชีวิตได้นั้น พวกเขาต้องมีมิตร หรือกัลยาณมิตรที่ดีที่ชักชวน แนะนำ ตักเตือน นำพาไปทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์แก่ชีวิต ชี้นำให้มีเมตตาการุณยธรรมต่อกันนั้นคือการอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของสังคม มีเมตตาจริกรรมได้แก่ การเข้าไปตั้งจริกรรมประกอบด้วยเมตตา คือใช้หลักการพูด โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียดสีกัน เมตตาตามโนธรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน มีความเห็นร่วมกัน ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันจะต้องยอมรับในกฎกติกาทางสังคมที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมโลกไม่เอา رأดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ชี้ให้เห็นโทษทุกขภัยที่จะเกิดขึ้นกับวัยรุ่นหากได้มีการก้าวพลาดกระทำผิดก่ออาชญากรรมไปแล้ว ถ้าวัยรุ่นเหล่านี้สามารถใช้ขันติอันก่อเกิดจากการมีปัญญาเห็นทุกขภัย มีสติระงับยับยั้งที่จะกระทำสิ่งผิด เพื่ออนาคตที่ดีของตนก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่ต่อชีวิตวัยรุ่นแต่ละคนมาก ความงดงามแห่งชีวิตก็จะบังเกิดขึ้นถ้าวัยรุ่นคบมิตรที่ดีชี้ให้เห็นประโยชน์ของการใช้ขันติ เพื่อก่อให้โสรจจะเกิดขึ้นในชีวิต

๔.๒ สรุป

ขันติและโสรจจะ มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่วัยรุ่นควรนำมาใช้ในชีวิต ความอดทนอดกลั้น ต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญคือปัญญา ความอดทนลักษณะนี้ จะมีความหมายไม่ผิดเพี้ยนไปจากหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความหมายสำคัญที่สุดของขันติธรรม ถ้าหากความอดทน ปราศจากการตรวจสอบ หรือไม่ผ่านการวินิจฉัยจากกระบวนการทางปัญญา ย่อมส่งผลกระทบเชิงลบต่อชีวิตอย่างมาก เพราะความอดทนจะกลายเป็นภาวะอึดอัดบีบคั้นกดดันชีวิตจิตใจอย่างรุนแรงต่อเมื่อความอดทนสอดประสานกลมกลืนกับปัญญาแล้ว ภาวะแห่งความอึดอัดก็จะหมดสิ้นไปจิตใจผ่อนคลาย และเกิดความแจ่มใส เบิกบาน ขันติไม่เพียงแต่จะสรรสร้างมิติทางสังคมด้วยการปลูกฝังมิตรภาพอันอบอุ่นให้งอกงามขึ้นภายในใจของมวลมนุษยชนเท่านั้น แต่ขันติยังได้ชื่อว่าเป็นคุณธรรมสูงส่งสำหรับมนุษย์ทุกคนเพราะเป็นเครื่องมือ กล่อมเกลากาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์ อีกทั้งยัง

^๖ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ช่วยแผ้วถางหนทางชีวิตให้ราบรื่นและโปร่งโล่ง เบาสบาย ซึ่งอาจนำไปสู่ความมีอิสรภาพสมบูรณ์ พ้นจากการครอบงำของกิเลสทั้งหลาย อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ในที่สุด โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม คือ เมื่อมีความอดทนแล้ว ก็ต้องพยายามสงบใจ ทำใจให้เย็นลงด้วยอุบายอันชอบ เมื่อใจสงบแล้ว กิริยาวาจาที่แสดงออกมาก็จะสงบเสงี่ยมเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ความงามทุกส่วนของตนที่เคยมีอยู่ก็จะไม่เสื่อม จะคงงามอยู่และคงชนะใจของคนอื่นได้เป็นอย่างดี ความอดทนและความสงบเสงี่ยมหากมีประจำอยู่ในจิตใจของผู้ใด ผู้นั้นย่อมจะเป็นคนที่มีความสุขมีจิตใจหนักแน่น ย่อมจะเป็นที่นิยมยกย่องนับถือของคนทั่วไป เพราะธรรมะ ๒ ประการนี้ จะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนงดงามทั้งกาย วาจา และจิตใจ จะประกอบกิจการสิ่งใด ย่อมสามารถประสบผลสำเร็จได้สมความมุ่งมาดปรารถนา และสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง ย่อมชนะความร้ายได้ด้วยดี

การที่เรามีความอดทนอดกลั้นเพียงอย่างเดียวนั้น ไม่พอที่จะทำให้เป็นคนมีความงามอย่างแท้จริงได้ ต้องมีธรรมะอื่นเข้ามาร่วมเติมต่อ ธรรมะที่คู่กับขันติ ก็คือ โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม คือความที่มีจิตขึ้นบาน ประณีต มีจิตที่ราบเรียบ ไม่ว่าจะเผชิญกับภาวะที่น่าพอใจใคร่หรือภาวะที่ไม่น่าพอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะไม่แสดงอาการให้ผิดแผกไปจากเดิม คนเรารู้จักอดทนอดกลั้น ไม่โกรธต่อผู้อื่นก็จริง แต่ในความอดทนนั้นอาจจะมีสีหน้าที่บึ้งตึง หรือสีหน้าที่แสดงความไม่พึงพอใจ ต่อเมื่อมีโสรัจจะ คือความแช่มชื่นเข้ามากำกับ ก็จะทำให้ผู้นั้นมีความอดทนทั้งดงามปรากฏแก่ผู้พบเห็น เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของผู้อื่น โสรัจจะจึงทำหน้าที่เสริมความอดทนให้ดงามเด่นชัดขึ้น ในพระพุทธศาสนา หากคนเรา มีสิ่ง ๒ สิ่งต่อไปนี้ จะเรียกได้ว่า “เป็นคนสวย” “เป็นคนงาม” “เป็นคนสง่า” “เป็นคนน่ารัก” เป็นคนน่านมองหรือเป็นแม่แต่ไอดอลของคนทั่วไป แม้ว่าจะมีทรงผม กระเซอะกระเซิง ไม่ได้แต่งหน้า ไม่มีเสื้อผ้าสวย ๆ ใส่ แต่คนที่มองแล้วกลับรู้สึกชื่นใจชอบใจ และรู้สึกดี บางครั้ง สิ่งนี้อาจทำให้คนที่เห็นหรือแม่แต่ได้ยินศรัทธาในตัวเรา และชนลูกได้ ๒ สิ่งนั้น คือ สิ่งที่เราเรียกว่า “ขันติ” และ “โสรัจจะ”

นอกจากนี้การคบมิตรจึงมีอิทธิพลกับวัยรุ่นเป็นอย่างมาก การที่มิตรทำกิจต่าง ๆ ร่วมกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นับว่าเป็นส่วนประกอบภายนอก สิ่งที่สำคัญคือ การชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ เรียกว่า วิทยุ ส่วนความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องมีโทษเรียกว่า มิจฉาวิทยุ ฝ่ายตรงข้าม ความถูกต้อง เป็นประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวิทยุ เป็นมิตรดี มิตรแท้ เรียกว่า กัลยาณมิตร มิตรในเรือนได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้มีอิทธิพลในการชักจูงนำไปในทางสัมมาวิทยุ ในบางครั้งมิตรที่คบหา กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรชนิดที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้ามาถึงใจ คือ มิตรที่มาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ มาจากสิ่งบันเทิงจากหนังสือก่อเป็นปัจจัยการเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ เรียกว่า ศรัทธา มิตรที่ดีคือมิตรที่ชักชวนกันไปในทางที่ดีมิตรที่ใกล้ตัววัยรุ่นมากที่สุด นอกเหนือจากเพื่อนร่วมกลุ่ม เพื่อนร่วมห้องแล้ว คือ บิดามารดา การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การติดยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม ถ้าวัยรุ่นมีกัลยาณมิตรผู้ใกล้ชิด ผู้ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำตักเตือนคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้ ก็สามารถแก้ปัญหาในเรื่องวัยรุ่นได้ค่อนข้างมาก ผู้วิจัยคิดว่าการให้คำปรึกษาด้านจริยธรรมแก่พ่อแม่ และเพื่อน เพื่อกระตุ้นบทบาทพ่อแม่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของลูกอย่างแท้จริง พ่อแม่เป็นต้นแบบคนดี สังคมจะสงบสุข เพราะ ครอบครัวเข้มแข็ง กระบวนการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ต้องให้โอกาสซึ่งกันและกัน การเรียนรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการ

พัฒนาปัญญาและคุณภาพชีวิต การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเรื่องการคบมิตร จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาอย่างสมบูรณ์